

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับลักษณะเชิงพื้นที่
ของเมือง กรณีศึกษา: ย่านรามคำแหง กรุงเทพมหานคร

The Study of Relationships Between Street Vendors and Spatial Characteristics of Urban Area: A Case Study of Ramkhamhaeng Area, Bangkok

ณัฐพงศ์ เปรมพูลสวัสดิ์¹ และ จาตุรงค์ โพคะรัตน์ศิริ²

Nuttapong Premphunsawad¹ and Jaturong Pokharatsiri²

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี 12121

Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University, Pathumthani 12121, Thailand

E-mail: np.nuttapongprem@gmail.com¹, jaturong@ap.tu.ac.th²

Received 31/1/2018

Accepted 16/10/2018

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับลักษณะเชิงพื้นที่ของเมือง
ใน 2 ประเด็น คือ ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอย และพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอย โดยมีย่าน
รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีสังเกตการณ์ แล้ว
นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพื้นที่และการประมวล
ผลข้อมูลทางภูมิศาสตร์ร่วมกับตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ การใช้ประโยชน์อาคาร สาธารณูปการ แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่
ถนนและระบบขนส่งสาธารณะ ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรทั้งหมดส่งผลต่อการกระจายตัวของหาบเร่แผงลอยใน
พื้นที่ และในด้านพฤติกรรมเชิงพื้นที่ พบว่า การใช้ประโยชน์อาคาร โดยเฉพาะด้านพาณิชยกรรม ส่งผลต่อประเภทสินค้า
ของหาบเร่แผงลอยในพื้นที่มากที่สุด โดยหาบเร่แผงลอยที่ขายสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายและของใช้มักกระจุกตัวใกล้
แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ ผลการศึกษานี้จะสร้างความเข้าใจที่เป็นจริง เพื่อการจัดการหาบเร่แผงลอยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ

การค้าหาบเร่แผงลอย

เศรษฐกิจนอกระบบ

พื้นที่สาธารณะ

ย่านรามคำแหง

กรุงเทพมหานคร

Abstracts

The objectives of this research are to study the relationships between spatial characteristics of urban area and behaviors of street vendors. The studied case of this research paper is Ramkamhaeng area in Hua Mak, Bangkok, Bangkok. By using systematic observation as the main data collection method, the researcher applied the GIS software, using Spatial Analysis and Geoprocessing methods, as a tool to analyse the relationships between the locations and typologies of the street vendors and the following variables: building uses, locations of facilities and large-scale commercial buildings, relevant roads and public transportation modes. The results of the study revealed the distribution of street vendors as affected by all the aforementioned variables. The commercial use was the most significant building use influencing the availability of street vendor products. In particular, clothes and household goods were densely located near the large-scale commercial buildings. The results suggested a realistic interpretation for sustainable street vendors management.

Keywords

Street Vendor

Informal Sector

Public Space

Ramkhamhaeng

Bangkok

1. ที่มาและความสำคัญ

หาบเร่แผงลอยและการค้าบนทางเท้าเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันในทุกยุคสมัย เนื่องจากเป็นการนำพื้นที่สาธารณะมาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ทำให้มีการกีดขวางทางเท้าจนผู้สัญจรไม่ได้รับความสะดวก และยังส่งผลต่อทัศนียภาพของเมืองที่ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนเกิดปัญหามลภาวะในพื้นที่อย่างปัญหาขยะมูลฝอยต่าง ๆ ที่ไม่มีการนำไปทิ้งในบริเวณที่มีการจัดเตรียมไว้ (MGR Online, 2013)

ขณะเดียวกันในอีกมุมหนึ่งนั้นมีการมองหาบเร่แผงลอยและการค้าบนทางเท้าว่าเป็นรูปแบบการค้าที่มีบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศจากการช่วยลดค่าครองชีพของผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลาง และเป็นจุดเด่นในทางยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของเมือง อีกทั้งยังเป็นรูปแบบวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่อดีตที่ทำให้เกิดความสะดวกในการดำรงชีวิต รวมไปถึงการทำให้พื้นที่สาธารณะถูกใช้สอยอย่างเต็มที่ ไม่ได้จำกัดประโยชน์แค่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง (Matichon Online, 2016a)

ด้วยสภาพของความเป็นเศรษฐกิจนอกระบบที่มีลักษณะที่ถูกมองเป็น “สีเทา” เช่นนี้ การจัดการหาบเร่แผงลอยและการค้าบนทางเท้าจึงถือเป็นประเด็นที่ท้าทายต่อการวางแผนจัดการเมืองของกรุงเทพมหานครเป็นอย่างยิ่ง โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการดำเนินด้วยวิธีต่าง ๆ หลายวิธี ตามมุมมองของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินการ

เช่นเดียวกับในระหว่างจัดทำงานวิจัยฉบับนี้ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีความพยายามที่จะจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยด้วยวิธียกเลิกจุดผ่อนผันและขับไล่ผู้ค้าออกจากหลายพื้นที่ในเขตใจกลางเมือง เช่น สยาม ประตูน้ำ สีลม ฯลฯ (Matichon Online, 2016b) ซึ่งการดำเนินการด้วยวิธีดังกล่าวมีเสียงวิจารณ์เป็นวงกว้าง ทั้งในทางบวกและทางลบ โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติยังมีความพยายามที่จะจัดระเบียบพื้นที่อื่นทั่วกรุงเทพมหานคร แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ (Post Today, 2015)

สำหรับถนนรามคำแหง ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานั้นตั้งอยู่ในเขตบางกะปิ ถือเป็นถนนสายสำคัญสายหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ตามแนวนอนมีหาบเร่แผงลอยและการค้าบนทางเท้ากระจุกตัวอยู่จำนวนมาก จนมีการกล่าวว่าเป็นหนึ่งในย่านที่มีการค้าประเภทนี้มากที่สุดแห่งหนึ่งใน

กรุงเทพมหานคร โดยพื้นที่ตามแนวนอนรามคำแหงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัย รวมถึงสาธารณูปการต่าง ๆ จนเกิดเป็นย่านรามคำแหง เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง สนามกีฬาหัวหมาก ฯลฯ (BMR, 2012)

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมืองให้สามารถทราบถึงปัจจัยที่ทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวอยู่จำนวนมาก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนและจัดการพื้นที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของการค้าหาบเร่แผงลอย
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของการค้าหาบเร่แผงลอยกับความเป็นย่าน

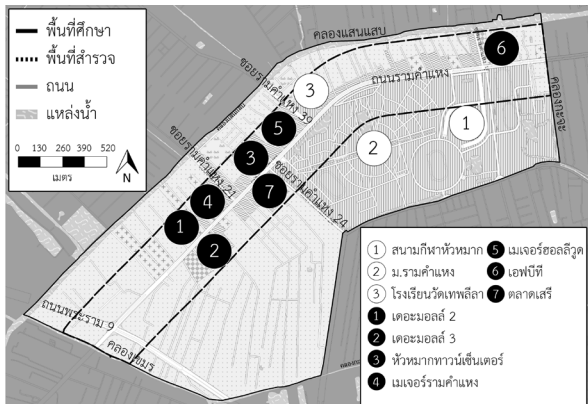
3. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ขนาด 3.07 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ตามแนวนอนรามคำแหง มีพื้นที่อยู่ในแขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร โดยมีเส้นแบ่งเขตคือคลองแสนแสบทางทิศเหนือ คลองเขมรทางทิศตะวันตก คลองกะจะทางทิศตะวันออก และซอยรามคำแหง 24 ทางทิศใต้ (ดังรูปที่ 1)

สำหรับเหตุผลในการเลือกบริเวณนี้เป็นพื้นที่ศึกษาเนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวอยู่จำนวนมากและมีการกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจคือเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยรามคำแหง สนามกีฬาหัวหมาก และแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่อีกหลายแห่ง เช่น เดอะมอลล์ 2 เดอะมอลล์ 3 หัวหมากทาว์นเซ็นเตอร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีผู้ใช้จำนวนมากในแต่ละวัน รวมไปถึงการมีระบบขนส่งสาธารณะประจำทางอันได้แก่ รถโดยสารประจำทาง และเรือโดยสารคลองแสนแสบ

อย่างไรก็ดี ในการสำรวจพื้นที่ที่จะมีการเก็บข้อมูลเฉพาะในพื้นที่สำรวจ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีรัศมี 200 เมตรจากถนนรามคำแหงที่เป็นถนนสายหลักในพื้นที่ที่มีหาบเร่แผงลอยตั้งอยู่จำนวนมาก เนื่องจากรัศมีดังกล่าวมีความ

กว้างเพียงพอ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่เป็น
วัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ โดยการนำข้อมูลที่ได้มา
วิเคราะห์ร่วมกับลักษณะกายภาพในขอบเขตพื้นที่ศึกษา

รูปที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษากับสาธารณูปการ (วงกลมสีขาว) และ
แหล่งพาณิชย์กรรมที่สำคัญ (วงกลมสีดำ) ในพื้นที่ (Study
area boundary and its major public utilities (light circle)
and commercial facilities (dark circle))

4. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 แนวคิดเศรษฐกิจนอกระบบ

เศรษฐกิจนอกระบบเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจ
จากการศึกษาในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับองค์กรถึงระดับ
บุคคล ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน

Thanee Chaiwat (2014) ได้ให้ความเห็นว่ามืองค์กร
ระหว่างประเทศหลายแห่งได้ให้นิยามของเศรษฐกิจ
นอกระบบไว้อย่างน่าสนใจ คือ องค์กรเพื่อความร่วมมือ
ทางเศรษฐกิจและการพัฒนา องค์กรแรงงานระหว่าง
ประเทศ และธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนา

องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการ
พัฒนา (OECD) ได้ให้นิยามของเศรษฐกิจนอกระบบว่าเป็น
กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่มีการบันทึกไว้ในระบบบัญชี
ประชาชาติ กล่าวคือ เป็นภาคเศรษฐกิจที่ไม่ถูกเรียกเก็บ
ภาษีจากภาครัฐ และไม่อยู่ภายใต้ระบบตลาด โดยอาจเป็น
กิจกรรมที่มีขนาดเล็ก

ส่วนองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้ให้
นิยามของเศรษฐกิจนอกระบบไว้ในอีกรูปแบบหนึ่ง โดย
ระบุว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แรงงานไม่ได้รับการ
คุ้มครอง ไม่อยู่ภายใต้ระบบความคุ้มครองสภาพการทำงาน

ขณะที่ธนาคารโลก (World Bank) เห็นว่าเศรษฐกิจ
นอกระบบคือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น
การพนัน การค้าบริการทางเพศ ฯลฯ

จากนิยามขององค์กรระหว่างประเทศข้างต้น
Chaiwat ให้ความเห็นว่าเศรษฐกิจนอกระบบมีลักษณะเป็น
ไปตามที่องค์กรเหล่านี้ให้คำนิยามไว้ทั้งสามนิยาม กล่าว
คือ เศรษฐกิจนอกระบบเป็นทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่
เสียภาษี แรงงานไม่ได้รับการคุ้มครอง และไม่ได้รับการ
อนุญาตตามกฎหมาย ดังนั้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มี
ลักษณะสอดคล้องกับนิยามอย่างใดอย่างหนึ่งจึงถือเป็น
เศรษฐกิจนอกระบบทั้งสิ้น

ในแวดวงวิชาการนั้นมีการพูดถึงรูปแบบของ
เศรษฐกิจนอกระบบในแง่มุมต่าง ๆ โดย Alejandro Portes
และ Manuel Castells (1989) ได้ให้ความเห็นว่าเศรษฐกิจ
นอกระบบถือเป็นแหล่งวัตถุดิบและแรงงานราคาถูกให้
เศรษฐกิจในระบบ ด้าน Hernando de Soto (2003) ได้ให้
ความเห็นว่าเป็นรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีรูปแบบ
แตกต่างจากระเบียบที่ตั้งไว้ ไม่ได้หมายความว่าความ
เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดปกติ ขณะที่ Kriangsak
Chareonwongsak (2014) เห็นว่าการนำแรงงานในภาค
เศรษฐกิจนอกระบบเข้ามาอยู่ในระบบจะเป็นการคุ้มครอง
สวัสดิภาพแรงงานนอกระบบ และจัดเก็บภาษีได้มากขึ้น
รวมถึงการวางแผนแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ
เนื่องจากการปล่อยให้อยู่นอกระบบทำให้ภาครัฐไม่ทราบ
ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่

4.2 หาบเร่แผงลอย

WIEGO (2016) ได้นิยามของหาบเร่แผงลอยไว้ว่า
เป็นกิจการที่มีรัศมีของสินค้าและบริการกว้างไกล เข้าถึง
สะดวกให้บริการบนพื้นที่สาธารณะในเมืองขนาดใหญ่ และ
มีสินค้าทุกสิ่งอย่าง

Terry Gary McGee (1973) ได้ให้ความเห็นว่า
หาบเร่แผงลอยมักเลือกที่ตั้งอยู่ 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ถนน
ตลาด และสถานที่ที่คนพลุกพล่าน เช่น ตลาด สถานีขนส่ง
 ฯลฯ

Narumol Nirathron (2014) อธิบายถึงลักษณะ
หาบเร่แผงลอยตามบริบทของประเทศไทยว่าเป็นการใช้
พื้นที่ข้างทางเพื่อประกอบการค้า ทั้งถนน ตรอก ซอย และ
ทางเท้า โดยได้สร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ
เป็นอย่างสูง ถึงแม้ว่าผู้ค้าจำนวนมากจะเป็นผู้มีรายได้น้อย
Gisèle Yasmeen (2007) ให้ความเห็นว่าบริเวณที่ดีดินมี
มูลค่าสูงมีแนวโน้มที่จะดึงดูดหาบเร่แผงลอยได้มากกว่า
ที่ดินที่มีมูลค่าต่ำกว่า โดยเฉพาะบริเวณที่มีสถานีรถไฟ
ที่ตั้งอยู่ เนื่องจากมีผู้สัญจรผ่านไปมาจำนวนมาก โดยหาบเร่
แผงลอยถือเป็นสิ่งที่สะท้อนวัฒนธรรมของคนไทย โดยเฉพาะ

ด้านอาหาร นอกจากประเภทอาหารแล้วยังสะท้อนถึงลักษณะที่ชอบทานอาหารนอกบ้านและรักความสะดวกสบาย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Somsiri Siewwuttanagul, Takuro Inohae and Nobuo Mishima (2016) ที่ระบุว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมจะช่วยสร้างแรงดึงดูดในการพัฒนาเมือง รวมไปถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่บริเวณนั้น Noppawan Srinoraditlert และ Rujiroj Anambutr (2017) ได้ให้ความเห็นว่าชุมชนดั้งเดิมของไทยมีการอาศัยและใช้พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำลำคลองในการดำเนินชีวิตและทำการค้า

4.3 พื้นที่สาธารณะ

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2017) ได้ให้นิยามของพื้นที่สาธารณะว่าเป็นสถานที่หรือบริเวณที่เปิดให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเพศ เชื้อชาติ อายุ หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม มักหมายถึงบริเวณที่เป็นลานเปิดโล่ง สวนสาธารณะ และพื้นที่เชื่อมต่ออย่างทางเท้าและถนน

Jürgen Habermas (1989) ได้ให้ความเห็นว่าพื้นที่สาธารณะเป็นบริเวณที่คนในสังคมสามารถถกเถียงและแลกเปลี่ยนความเห็นถึงประเด็นสาธารณะ โดยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ถูกปิดกั้นด้วยวิธีการใด ๆ

Jane Jacobs (1961) ให้ความเห็นว่าถนนควรถูกจัดให้เป็นพื้นที่สาธารณะหลักอีกประเภทหนึ่ง เนื่องจากเป็นบริเวณที่คนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกัน ถึงแม้ว่ารูปแบบของปฏิสัมพันธ์นั้นอาจเป็นแบบทางอ้อมอย่างการทำให้พื้นที่บริเวณนั้นดูมีความปลอดภัยและทำให้ผู้สัญจรและผู้อาศัยไม่รู้สึกวุ่นวายอย่างโดดเดี่ยว

Debra Efroymson, Tran Thi Kieu Thanh Ha และ Pham Thuma (2009) ได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะในประเทศกำลังพัฒนา โดยพวกเขาได้ให้นิยามพื้นที่สาธารณะในความหมายที่กว้างออกไปอีกจากการแบ่งประเภทของพื้นที่สาธารณะออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ถนนและทางเท้า ซึ่งเป็นพื้นที่สัญจร จุดค้าของ หาบเร่แผงลอย และที่จอดรถ
2. สวนสาธารณะ สวนหย่อม และลานโล่ง ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย
3. ตลาด ซึ่งเป็นบริเวณที่ใช้แลกเปลี่ยนสินค้าจากทั้งคนในและนอกพื้นที่

Nithi Lisnund (2016) ได้ให้ความเห็นว่าทั้งการเดินทาง ถนนคนเดิน ตลาดนัด และหาบเร่แผงลอย ต่างถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะ โดยในจังหวัดนครราชสีมา มีการใช้เส้นทางสัญจรและพื้นที่ว่างในการทำการค้า

ประเภทหาบเร่แผงลอยอย่างคึกคัก

David O'Brien และ Boonanan Natakun (2016) ได้ดำเนินโครงการศาลา 08 และเห็นว่าการออกแบบชุมชนที่มีชีวิตควรให้สาธารณชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดลักษณะชุมชนของตน

Suppawad Kaewkhaw และ Manat Srivanit (2017) ได้ให้ความเห็นว่า การออกแบบสภาพภูมิทัศน์ที่เหมาะสมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางผังเมืองและการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ Jaturong Pokharatsiri และ Chulawadee Santad (2017) ที่ระบุว่าชุมชนท้องถิ่นและแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยว

Fritz Akhmad Nuzira และ Bart Dewancker (2016) ได้ศึกษาพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของการเดินเท้าในคิตะคิวชู ประเทศญี่ปุ่น และพบว่าความปลอดภัยและสภาพแวดล้อม รวมไปถึงอุปกรณ์ประกอบทางเท้าที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการเดินเท้าในบริเวณนั้น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Tanaphoom Wongbumru และ Bart Dewancker (2017) ที่ดำเนินการวิเคราะห์สภาพความปลอดภัยบริเวณการเคหะคลองจั่น

4.4 ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่

แนวคิดความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (spatial relation) เป็นแนวคิดในการอธิบายถึงที่ตั้งของวัตถุหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุอีกอย่างหนึ่ง โดยแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้ในหลายมิติ เช่น มิติทางคณิตศาสตร์ มิติทางภูมิศาสตร์ มิติทางผังเมือง ฯลฯ

Wichai Lorchutnoppakhun และ Suwatana Thadaniti (1995) ให้ความเห็นว่าพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตเมืองมีบทบาทต่างกันตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งที่อยู่อาศัย แหล่งงาน การค้าและบริการ และนันทนาการ ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินจะสะท้อนถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่หนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นที่อยู่ใกล้ ๆ รวมทั้งเส้นทางคมนาคม เนื่องจากคนในพื้นที่จะมีการเดินทางจนเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตัวอย่างคือการใช้ชีวิตของคนในหนึ่งวันที่ต้องออกจากบ้านในช่วงเช้าเพื่อไปทำงาน และเมื่อเลิกงานในช่วงเย็นอาจไปใช้สินค้าและบริการในพื้นที่อื่นหรืออาจใช้บริการแหล่งนันทนาการเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและกลับบ้านเพื่อนอนหลับ จะเห็นได้ว่านอกจากความสัมพันธ์ระหว่างที่ดินแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับเวลามา

เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งความสัมพันธ์รูปแบบนี้เรียกว่าความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ภายในเขตเมือง (internal spatial relation)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการจากข้อมูล 2 ประเภทคือข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยสำหรับข้อมูลปฐมภูมินั้นได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจด้วยวิธีสังเกตการณ์ข้อมูลหาบเร่แผงลอย ได้แก่ ที่ตั้ง ประเภท และสินค้าของหาบเร่แผงลอย โดยมีการสำรวจในวันพุธที่เป็นวันกลางสัปดาห์และในวันศุกร์ที่เป็นวันทำงานวันสุดท้ายของสัปดาห์และยังเป็นวันที่มีหาบเร่แผงลอยมากที่สุด ในการสำรวจมีการแบ่งเวลาสำรวจออกเป็น 3 ช่วง คือช่วงเช้า (07:30 น.-09:30 น.) ช่วงกลางวัน (13:30 น.-15:30 น.) และช่วงกลางคืน (19:00 น.-21:00 น.) ซึ่งสำรวจเมื่อวันพุธที่ 15 กุมภาพันธ์ และวันพุธที่ 22 กุมภาพันธ์ และวันศุกร์ที่ 3 มีนาคม และวันศุกร์ที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2560 และใช้ข้อมูลวันที่มีหาบเร่แผงลอยมากที่สุด ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ และข้อมูลจากงานวิจัยของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกันด้วยเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (spatial analysis) และการประมวลผลข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (geoprocessing) ประกอบกับการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการที่ได้จากข้อมูลทุติยภูมิ โดยนำข้อมูลหาบเร่

แผงลอยซ้อนทับกับข้อมูลตัวแปรที่เกี่ยวข้องที่ได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจ และข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ การใช้ประโยชน์อาคาร สาธารณูปการ แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ ถนน และระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อให้โปรแกรมนำข้อมูลไปคำนวณการกระจุกตัวของหาบเร่แผงลอยในบริเวณนั้น

หลังจากข้อมูลผ่านกระบวนการได้มีการแสดงผลการวิเคราะห์ให้เข้าใจง่ายด้วยแผนที่ แผนภูมิ ตาราง และการบรรยายเชิงพรรณนา (ตารางที่ 1)

6. ผลการศึกษา

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมืองมีการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ และการวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงพื้นที่

6.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมือง

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่เป็นการวิเคราะห์การกระจุกตัวของหาบเร่แผงลอยที่ตั้งอยู่บริเวณต่าง ๆ ของพื้นที่ศึกษา โดยการใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการคำนวณความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอยในบริเวณนั้น ๆ ผลที่ได้จะมีการแสดงลักษณะความเข้มของสีในแต่ละบริเวณอย่างแตกต่างกัน

ตารางที่ 1 ตัวแปรในการวิจัย (Research variables)

ตัวแปร	รายละเอียด
หาบเร่แผงลอย	หาบเร่แผงลอยในประเทศไทยถือเป็นเศรษฐกิจนอกระบบตามแนวคิดของ Chaiwat (2014) โดยสามารถแบ่งประเภทของหาบเร่แผงลอยได้ตามแนวคิดเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอยของ Nirathron (2014) คือ แบบเคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ และมีการเก็บข้อมูลสินค้าที่ขาย
การใช้ประโยชน์อาคาร	ตามแนวคิดเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอยของ Yasmeen (2007) ที่ได้ให้ความเห็นว่าหาบเร่แผงลอยมักตั้งอยู่ในบริเวณที่มีมูลค่าที่ดินสูงกว่าบริเวณที่มีมูลค่าที่ดินต่ำกว่า โดยการใช้ประโยชน์อาคารถือเป็นหนึ่งในปัจจัยชี้วัดมูลค่าที่ดิน และยังแสดงถึงความเข้มข้นและความหนาแน่นของคนในพื้นที่ รวมถึงผู้สัญจรไปมา โดย McGee (1973) กล่าวว่า หาบเร่แผงลอยจะตั้งอยู่ในบริเวณที่คนพลุกพล่าน
ถนน	ตามแนวคิดเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอยของ Nirathron (2014) ที่ได้ให้ความเห็นว่าหาบเร่แผงลอยมักใช้พื้นที่ข้างทางในการประกอบการค้า เช่น ถนน ทางเท้า ฯลฯ
ระบบขนส่งสาธารณะ	ตามแนวคิดเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอยของ Yasmeen (2007) ที่ได้ให้ความเห็นว่าหาบเร่แผงลอยมักตั้งอยู่ตามบริเวณที่มีคนพลุกพล่านอย่างระบบขนส่งสาธารณะ เช่น สถานีขนส่ง สถานีรถไฟฟ้า ท่าเรือโดยสาร ฯลฯ และแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ เช่น ตลาด ห้างสรรพสินค้า ฯลฯ โดยนอกจากระบบขนส่งสาธารณะและแหล่งพาณิชยกรรมแล้ว สาธารณูปการบางประเภทยังถือเป็นบริเวณที่มีคนพลุกพล่าน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย สนามกีฬา ฯลฯ
สาธารณูปการ	
แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่	

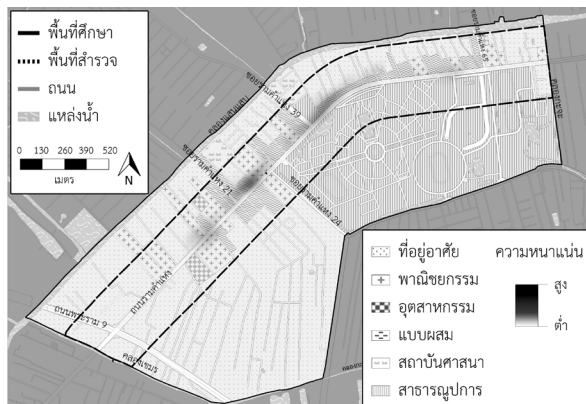
ที่มา: ผู้วิจัย

ตามความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอยที่ตั้งอยู่ ซึ่งบริเวณที่มีความเข้มข้นมากจะเป็นบริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวมาก ส่วนบริเวณที่มีความเข้มข้นน้อยกว่าจะเป็นบริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวน้อยกว่า หรือบางบริเวณไม่มีหาบเร่แผงลอยตั้งอยู่เลย

6.1.1 ช่วงเช้า (07:30 น.-09:30 น.)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในช่วงเช้าพบว่า หาบเร่แผงลอยในพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ตามแนวถนนรามคำแหง ซึ่งเป็นถนนสายหลัก มีการกระจุกตัวมากที่สุดบริเวณตั้งแต่ซอยรามคำแหง 21 ถึงซอยรามคำแหง 29 และตั้งแต่ซอยรามคำแหง 35 ถึงซอยรามคำแหง 45 และยังมีใกล้เคียงบริเวณซอยรามคำแหง 17 และซอยรามคำแหง 61 (ดังรูปที่ 2)

เมื่อพิจารณาพื้นที่ดังกล่าวจะพบว่าพื้นที่บริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวมากที่สุดนั้นอยู่บริเวณใกล้กับหัวหมากทาวเวอร์เซ็นเตอร์ซึ่งเป็นแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ ลักษณะทั่วไปของพื้นที่บริเวณนี้มีการใช้ประโยชน์แบบพาณิชยกรรมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการคมนาคมอยู่ใกล้กับซอยรามคำแหง 21 และซอยรามคำแหง 24 ที่เป็นถนนสายรอง รวมไปถึงซอยรามคำแหง 29 ที่เป็นทางเข้าไปสู่ท่าเรือโดยสารคลองแสนแสบ

รูปที่ 2 แผนที่แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงเช้า (07:30 น.-09:30 น.) (The map shows spatial relationship of street vendors in the morning at 07:30-09:30 am.)

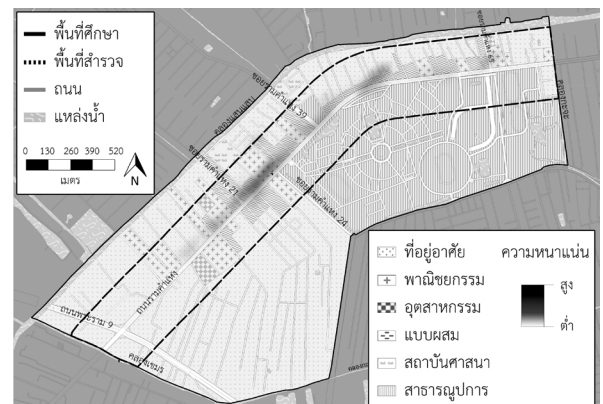
บริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวมากอีกบริเวณหนึ่ง คือบริเวณซอยรามคำแหง 35 ถึงซอยรามคำแหง 45 โดยมีจุดที่มีความกระจุกตัวมากที่สุดในบริเวณซอยรามคำแหง 41 ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับโรงเรียนวัดเทพศิลาและอยู่ตรงข้ามมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ส่วนซอยรามคำแหง 17 ที่เป็นบริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยอยู่เล็กน้อย มีลักษณะการใช้ประโยชน์แบบพาณิชยกรรมและสาธารณูปการ คือ เดอะมอลล์ 2 และ 3 และที่ทำการไปรษณีย์ไทย และยังมีซอยรามคำแหง 61 อีกบริเวณหนึ่งที่มีหาบเร่แผงลอยอยู่เล็กน้อยในช่วงเช้า โดยจากการลงพื้นที่สำรวจ พบว่า บริเวณนี้มีป้ายหยุดรถโดยสารประจำทางที่มีผู้มาใช้บริการมาก และมีลักษณะเป็นชุมชนที่มีตลาดตั้งอยู่

6.1.2 ช่วงกลางวัน (13:30 น.-15:30 น.)

ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวันมีความคล้ายคลึงกับหาบเร่แผงลอยในช่วงเช้า คือมีการกระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่นที่สุดในบริเวณซอยรามคำแหง 21 ถึงซอยรามคำแหง 29 รองมาคือบริเวณซอยรามคำแหง 39 ถึงซอยรามคำแหง 43 และมีพื้นที่บริเวณอื่นที่มีหาบเร่แผงลอยกระจายตัวอยู่ประปราย ได้แก่ ซอยรามคำแหง 19/1 ตั้งแต่ซอยรามคำแหง 47 ถึงซอยรามคำแหง 51 และซอยรามคำแหง 65 (ดังรูปที่ 3)

บริเวณซอยรามคำแหง 21 ถึงซอยรามคำแหง 29 นั้นมีการกระจุกตัวมากที่สุดบริเวณซอยรามคำแหง 27 ถึงซอยรามคำแหง 29 ซึ่งลักษณะทั่วไปตั้งอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมที่มีความสำคัญอย่างซอยรามคำแหง 21 และซอยรามคำแหง 24 ที่เป็นถนนสายรอง และซอยรามคำแหง 29 ที่เป็นทางเข้าไปยังท่าเรือโดยสารคลองแสนแสบ โดยมีแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่คือหัวหมากทาวเวอร์เซ็นเตอร์

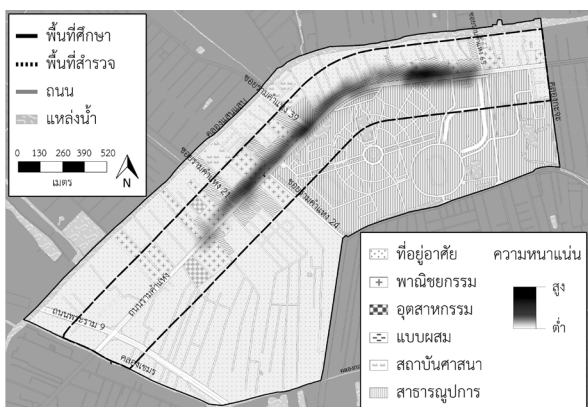
รูปที่ 3 แผนที่แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวัน (13:30 น.-15:30 น.) (The map shows spatial relationship of street vendors in the afternoon at 13:30-15:30 pm.)

ขณะที่พื้นที่บริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวอยู่ รongลงมา คือ บริเวณชอยรามคำแหง 39 ถึงชอยรามคำแหง 43 มีลักษณะเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายไว้ในกรณีวิเคราะห์ ในช่วงเช้า คือ เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้ถนนสายรอง และมีสถานที่ที่มีความสำคัญอย่างโรงเรียนวัดเทพศิลา รวมไปถึงมีลักษณะเป็นชุมชนที่มีการประกอบพาณิชยกรรมเป็นส่วนใหญ่

ส่วนบริเวณที่มีความแตกต่างจากช่วงเช้า คือบริเวณ ตั้งแต่ชอยรามคำแหง 47 ถึงชอยรามคำแหง 51 เป็นบริเวณที่มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นจากช่วงเช้า โดยตั้งอยู่ตรงข้ามกับทางเข้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง และบริเวณนี้มีอาคารที่ประกอบพาณิชยกรรมจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เปิดบริการตั้งแต่ในช่วงสาย เช่นเดียวกับบริเวณชอยรามคำแหง 65 หรือชอยมหาดไทย ที่เป็นอีกบริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยเพิ่มขึ้นจากช่วงเช้า ซึ่งบริเวณดังกล่าวถือว่าเป็นบริเวณที่มีการประกอบพาณิชยกรรมมากเช่นเดียวกัน โดยมีแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ คือ เอฟบีทีสปอร์ตคอมเพล็กซ์

6.1.3 ช่วงกลางวัน (19:00 น.-21:00 น.)

ช่วงกลางวันเป็นช่วงที่มีหาบเร่แผงลอยหนาแน่นมากที่สุดในหนึ่งวัน โดยในวันศุกร์มีหาบเร่แผงลอยตั้งเป็นแถวยาวต่อเนื่องไปตลอดแนวตั้งแต่ชอยรามคำแหง 17 ไปจนถึงชอยรามคำแหง 65 แต่บริเวณที่มีความหนาแน่นมากที่สุดยังคงเป็นพื้นที่บริเวณเดิมที่มีหาบเร่แผงลอยในช่วงเวลาก่อนหน้า ได้แก่ ตั้งแต่ชอยรามคำแหง 21 ถึงชอยรามคำแหง 29 ตั้งแต่ชอยรามคำแหง 37 ถึงชอยรามคำแหง 41 และตั้งแต่ชอยรามคำแหง 53 ถึงชอยรามคำแหง 59 (ดังรูปที่ 4)

รูปที่ 4 แผนที่แสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวัน (19:00 น.-21:00 น.) (The map shows spatial relationship of street vendors in the evening at 19:00-21:00 pm.)

หากพิจารณาจะเห็นได้ว่าหาบเร่แผงลอยทุกช่วงเวลามีการเลือกที่ตั้งในบริเวณใกล้เคียงกันมากที่สุด คือ บริเวณที่มีสถานที่ที่มีผู้คนพลุกพล่าน เช่น แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ สาธารณูปการ ฯลฯ บริเวณที่มีการสัญจรผ่านไปมามากอย่างบริเวณที่เป็นถนนสายรองหรือมีระบบขนส่งสาธารณะที่สำคัญเชื่อมต่อ และบริเวณที่มีลักษณะเป็นชุมชนที่มีการประกอบพาณิชยกรรมและการอยู่อาศัย ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวันจะตั้งเป็นแนวยาวตลอดแนว ตั้งแต่ชอยรามคำแหง 17 ที่มีห้างเดอะมอลล์ 2 และ 3 เป็นต้นไป จนถึงชอยรามคำแหง 65 ที่มีเอฟบีทีสปอร์ตคอมเพล็กซ์ตั้งอยู่ และอยู่ตรงข้ามกับสนามกีฬาหัวหมากที่มีสะพานลอยข้ามไป แต่ไม่พบหาบเร่แผงลอยเลยในช่วงก่อนชอยรามคำแหง 17 และถัดจากชอยรามคำแหง 65 จึงสามารถยืนยันถึงเนื้อความที่สรุปไว้ข้างต้นได้เป็นอย่างดี

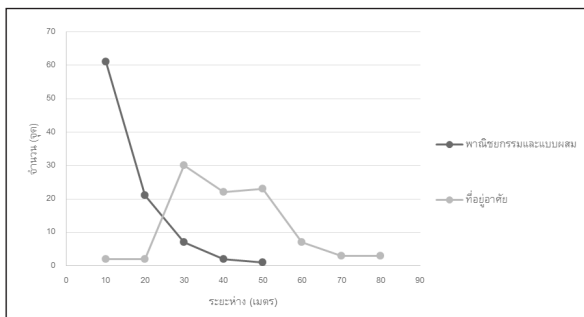
6.1.4 การตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกที่ตั้งของหาบเร่แผงลอย โดยใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์วัดการกระจายตัวของหาบเร่แผงลอยจากระยะห่างเฉลี่ยระหว่างหาบเร่แผงลอยกับตัวแปรดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกช่วงกลางวันมาเป็นตัวแทนในการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นช่วงที่มีหาบเร่แผงลอยกระจายตัวอยู่ไม่มากหรือน้อยเกินไป เพื่อไม่ให้เกิดการวิเคราะห์เกิดความคลาดเคลื่อน

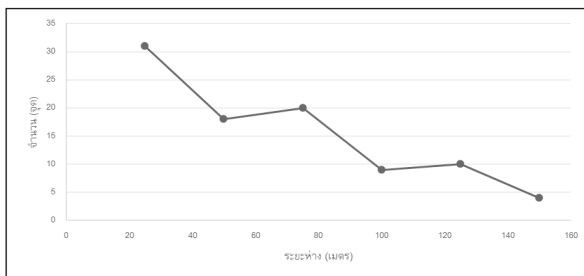
ผู้วิจัยได้เลือกตัวแปรประเภทการใช้ประโยชน์อาคารที่มีสัดส่วนมากในพื้นที่มาทำการวิเคราะห์ คือ ประเภทที่อยู่อาศัย ประเภทพาณิชยกรรม และแบบผสมระหว่างสองประเภทข้างต้น นำมาพิจารณาร่วมกันเนื่องจากมีลักษณะร่วมกัน คือ การประกอบพาณิชยกรรมพบว่า ประเภทพาณิชยกรรมและแบบผสมระหว่างที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรม มีความสัมพันธ์กับหาบเร่แผงลอยมากที่สุด โดยยิ่งในระยะใกล้จะมีจำนวนหาบเร่แผงลอยมากกว่าในระยะที่ไกลออกไป และไม่พบหาบเร่แผงลอยที่ตั้งอยู่ห่างจากอาคารประเภทพาณิชยกรรมและแบบผสมดังกล่าวเกิน 50 เมตร ส่วนประเภทที่อยู่อาศัยไม่ส่งผลมากเท่ากับประเภทพาณิชยกรรมและแบบผสม เนื่องจากที่อยู่อาศัยมักตั้งอยู่ในซอยมากกว่าตามแนวถนนสายหลัก (ดังรูปที่ 5)

เมื่อผู้วิจัยนำจำนวนหาบเร่แผงลอยมาพิจารณากับระยะห่างเฉลี่ยจากสาธารณูปการและแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ที่มีผู้ใช้งานมาก ได้แก่ สนามกีฬาหัวหมาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง โรงเรียนวัดเทพศิลา เดอะมอลล์ 2

เดอะมอลล์ 3 ห้างสรรพสินค้าเซ็นเตอร์ เมเจอร์ซินิเพล็กซ์ รามคำแหง เมเจอร์ฮอลล์วูด รามคำแหง เอพีทีสปอร์ต คอมเพล็กซ์ และตลาดเสรีห้วยหมาก พบว่า จำนวนหาบเร่แผงลอยมีความสัมพันธ์กับระยะห่างจากสถานที่สำคัญเหล่านี้ โดยในระยะที่อยู่ใกล้สถานที่สำคัญมากที่สุดมีจำนวนหาบเร่แผงลอยมากที่สุด คือมีอยู่มากถึง 31 จุด ในช่วงระยะห่างเฉลี่ย 25 เมตรแรก และระยะใกล้ที่สุดคือระยะห่างเฉลี่ย 150 เมตร เหลือหาบเร่แผงลอยอยู่เพียง 4 จุด (ดังรูปที่ 6)

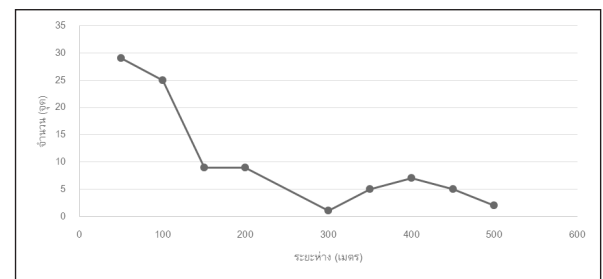
รูปที่ 5 แผนภูมิแสดงจำนวนหาบเร่แผงลอย ตามระยะห่างเฉลี่ยจากอาคาร จำแนกตามการใช้ประโยชน์อาคาร (The graph shows the number of street vendors by average building distance, classified by building use)

รูปที่ 6 แผนภูมิแสดงจำนวนหาบเร่แผงลอย ตามระยะห่างเฉลี่ยจากสาธารณูปการและพาณิชย์กรรมขนาดใหญ่ (The graph shows the number of street vendors by average distance from major utilities and large-scale commercial buildings)

ในด้านตัวแปรถนนที่หาบเร่แผงลอยมีการตั้งเรียงตัวอยู่ตามถนนรามคำแหง ซึ่งเป็นถนนสายหลักอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์เพียงถนนสายรอง ได้แก่ ซอยรามคำแหง 21 ซอยรามคำแหง 24 ซอยรามคำแหง 39 และซอยรามคำแหง 65 พบว่า ในจุดที่ใกล้กับถนนสายรองมากที่สุดในระยะห่างเฉลี่ย 50 เมตร มีหาบเร่แผงลอยกระจุกตัวอยู่มากที่สุด และมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ ตามระยะห่างจากถนนสายรอง แต่ระยะห่างเฉลี่ยหลังจาก 300 เมตร เป็นต้นไป กลับมีหาบเร่แผงลอยจำนวนมากขึ้นจนถึงระยะ

ห่างเฉลี่ย 400 เมตร ซึ่งเป็นไปได้ว่าในช่วงระยะห่างดังกล่าวมีปัจจัยอื่นที่ทำให้มีหาบเร่แผงลอยไปตั้งอยู่ รวมทั้งการที่หาบเร่แผงลอยมักตั้งอยู่ตามแนวถนนสายหลักในพื้นที่อย่างถนนรามคำแหงอยู่แล้ว ถนนสายรองจึงถือเป็นปัจจัยเสริมที่ส่งผลให้หาบเร่แผงลอยมีจำนวนมากขึ้นเนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการเดินทางพลุกพล่านมากกว่าถนนสายย่อย (ดังรูปที่ 7)

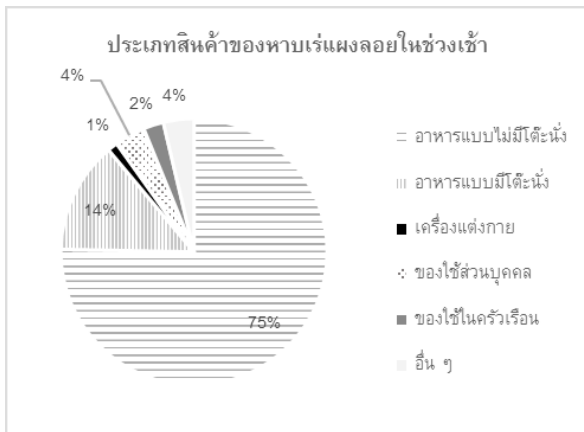
รูปที่ 7 แผนภูมิแสดงจำนวนหาบเร่แผงลอย ตามระยะห่างเฉลี่ยจากถนนสายรอง (The graph shows the number of street vendors by average distance from collector roads)

6.2 การวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยกับความเป็นย่าน

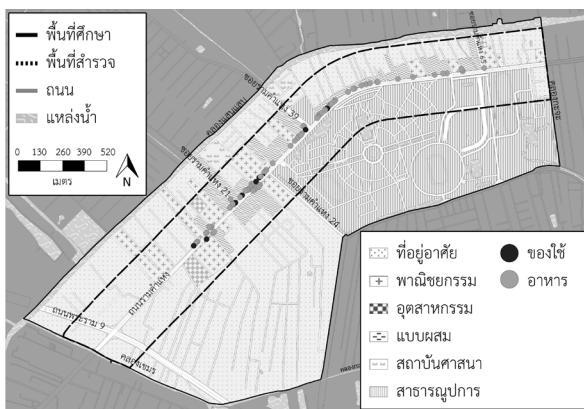
การวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงพื้นที่ เป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างของหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการอยู่ในบริเวณต่าง ๆ ของพื้นที่ โดยเป็นการแสดงถึงความแตกต่างของประเภทสินค้าที่จำหน่ายในบริเวณนั้น ๆ การวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงพื้นที่ที่มีการใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการคำนวณระยะห่างของหาบเร่แผงลอยที่มีการจำหน่ายสินค้าจำนวนมากในบริเวณหนึ่ง กับลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารและที่ดินบริเวณนั้น เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของสินค้าและการใช้ประโยชน์อาคารและที่ดิน

6.2.1 ช่วงเช้า (07:30 น.-09:30 น.)

สำหรับในช่วงเช้ามีหาบเร่แผงลอยทั้งหมด 81 จุด สามารถแบ่งประเภทสินค้าที่ขายออกเป็นอาหาร 72 จุด ได้แก่ อาหารแบบมีโต๊ะนั่ง 11 จุด และอาหารแบบไม่มีโต๊ะนั่ง 61 จุด เป็นของใช้ 9 จุด ได้แก่ เครื่องแต่งกาย 1 จุด ของใช้ส่วนบุคคล 3 จุด ของใช้ในครัวเรือน 2 จุด และสินค้าอื่น ๆ 3 จุด (ดังรูปที่ 8 และ 9)

รูปที่ 8 แผนภูมิแสดงสัดส่วนประเภทสินค้าของหาบเร่แผงลอยในช่วงเช้า (07:30 น.-09:30 น.) (The graph shows the percentage of street vendor's products in the morning at 07:30-9:30 am.)

รูปที่ 9 แผนที่แสดงพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงเช้า (07:30 น.-09:30 น.) (The map shows spatial behaviors of street vendors in the morning at 07:30-09:30 am.)

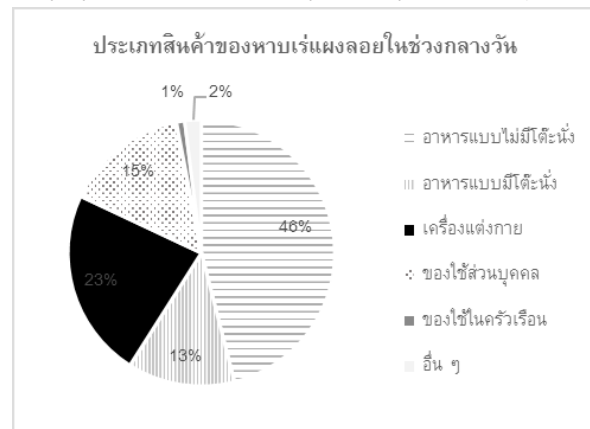
เมื่อพิจารณาจากสภาพดังกล่าวจะเห็นว่าหาบเร่แผงลอยในช่วงเช้ามีการให้บริการสินค้าประเภทอาหารเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นสูงสุดในการดำเนินชีวิต สินค้าประเภทนี้มีการกระจายตัวอยู่ตามแนวพื้นที่สำรวจ ส่วนสินค้าประเภทของใช้พบได้น้อยในช่วงเวลานี้จึงไม่มีนัยสำคัญ

ผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลสินค้าประเภทอาหารแยกออกเป็นอาหารแบบมีโต๊ะนั่ง และอาหารแบบไม่มีโต๊ะนั่ง โดยถือว่าทั้งสองแบบมีความสำคัญต่อวิถีประจำวันของคนในพื้นที่ เนื่องด้วยจุดเด่นของหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการสินค้าราคาถูกและจำหน่ายในบริเวณที่เป็นทางผ่าน ทำให้คนในพื้นที่ได้รับความสะดวกจากความเร่งรีบก่อนเดินทางไปสถานที่ทำงานหรือสถานศึกษาต่อไป

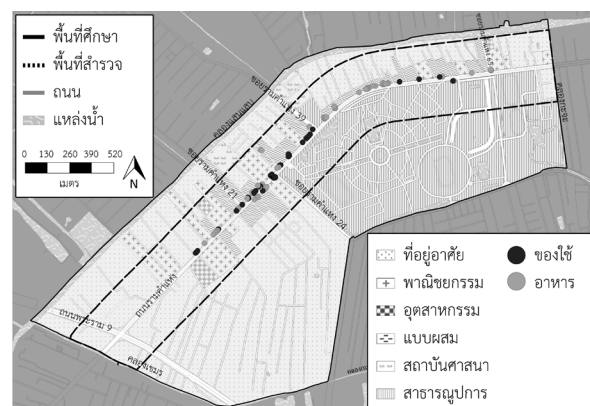
6.2.2 ช่วงกลางวัน (13:30 น.-15:30 น.)

หาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวันมีจำนวนทั้งหมด 100 จุด แบ่งออกเป็นอาหาร 59 จุด ได้แก่ อาหารแบบมีโต๊ะนั่ง 13 จุด อาหารแบบไม่มีโต๊ะนั่ง 46 จุด เป็นของใช้ 41 จุด ได้แก่ เครื่องแต่งกาย 23 จุด ของใช้ส่วนบุคคล 15 จุด ของใช้ในครัวเรือน 1 จุด และสินค้าอื่น ๆ 2 จุด (ดังรูปที่ 10 และ 11)

เมื่อพิจารณาสภาพดังกล่าวจะเห็นว่าในช่วงเวลานี้เริ่มมีสินค้าที่ไม่จำเป็นมากขึ้นกว่าช่วงเช้าที่มีสินค้าประเภทอาหารเป็นหลัก แต่ในช่วงเวลากลางวันมีสินค้าที่มีความจำเป็นน้อยกว่าอย่างเครื่องแต่งกายและของใช้ส่วนบุคคล เช่น เครื่องประดับ กระเป๋า ฯลฯ โดยหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการสินค้าประเภทนี้จะตั้งอยู่ตั้งแต่ซอยรามคำแหง 15 และพบเป็นช่วง ๆ ของถนนรามคำแหงฝั่งขาออกไปจนถึงซอยรามคำแหง 39 ส่วนถัดจากนั้นยังคงเป็นสินค้าประเภทอาหารเป็นหลักเช่นเดียวกับช่วงเช้า

รูปที่ 10 แผนภูมิแสดงสัดส่วนประเภทสินค้าของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวัน (13:30 น.-15:30 น.) (The graph shows the percentage of street vendor's products in the afternoon at 13:30-15:30 pm.)

รูปที่ 11 แผนที่แสดงพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวัน (13:30 น.-15:30 น.) (The map shows spatial behaviors of street vendors in the afternoon at 13:30-15:30 pm.)

สำหรับสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายและของใช้ส่วนบุคคล ซึ่งตั้งเป็นแนวยาวตามพื้นที่ดังกล่าวนั้น สามารถสังเกตได้ว่าจุดเริ่มต้นของการตั้งหาบเร่แผงลอยประเภทนี้อยู่บริเวณซอยรามคำแหง 15 ที่อยู่ใกล้ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ 2 และ 3 และพบเห็นเป็นช่วง ๆ ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ คือ เมเจอร์ซินิเพล็กซ์ ห้างมาทวาร์เซ็นเตอร์ และเมเจอร์ฮอลล์วูด ตามลำดับ แต่นอกจากสถานที่เหล่านี้แล้วไม่พบหาบเร่แผงลอยประเภทเครื่องแต่งกายและของใช้ส่วนบุคคลมากนัก จึงสามารถอธิบายได้ว่าแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่มีผลต่อหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการสินค้าประเภทนี้ เนื่องจากเป็นสินค้าประเภทเดียวกับที่แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ให้บริการ แต่มีความหลากหลายและมีราคาถูกกว่า ทำให้เกิดแรงดึงดูดขึ้นจากระยะที่ตั้งอยู่ใกล้กัน หรือเป็นทางผ่านในการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ จากแหล่งด้านพาณิชยกรรมขนาดใหญ่

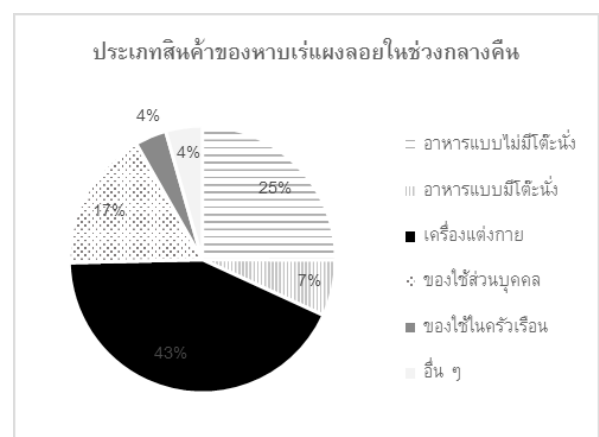
6.2.3 ช่วงกลางคืน (19:00 น.-21:00 น.)

ช่วงกลางคืนมีหาบเร่แผงลอยทั้งหมด 339 จุด แบ่งเป็นอาหาร 108 จุด ได้แก่ อาหารแบบมีโต๊ะนั่ง 23 จุด อาหารแบบไม่มีโต๊ะนั่ง 85 จุด เป็นของใช้ 231 จุด ได้แก่ เครื่องแต่งกาย 145 จุด ของใช้ส่วนบุคคล 58 จุด ของใช้ในครัวเรือน 13 จุด และสินค้าอื่น ๆ 15 จุด (ดังรูปที่ 12 และ 13)

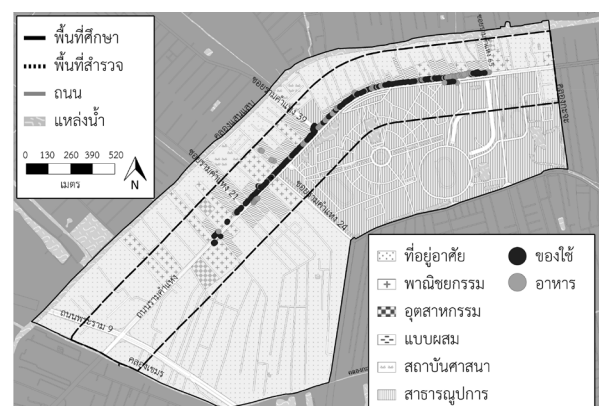
เมื่อพิจารณาสภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในช่วงกลางคืนเป็นช่วงเวลาที่สินค้าที่มีความจำเป็นไม่มากนัก อย่างเครื่องแต่งกายและของใช้ส่วนบุคคลมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นประเภทสินค้าที่มีการให้บริการมากที่สุด โดยมากกว่าสินค้าประเภทอาหารที่เป็นสินค้าส่วนใหญ่ในช่วงเวลาก่อนหน้านั้น

หาบเร่แผงลอยในช่วงเวลานี้พบเห็นได้ตลอดแนวถนนรามคำแหง ตั้งแต่ซอยรามคำแหง 17 ถึงซอยรามคำแหง 65 มีการให้บริการสินค้าหลายประเภทปะปนกันไปมา โดยสินค้าประเภทอาหารจะกระจุกตัวอยู่มากบริเวณใกล้กับสถานีรถไฟใต้ดิน ได้แก่ โรงเรียนวัดเทพศิลามหาวิทยาลัยรามคำแหง และสนามกีฬาหัวหมาก ส่วนสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายและของใช้ส่วนบุคคลจะกระจุกตัวอยู่ใกล้แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ 2 และ 3 เมเจอร์ซินิเพล็กซ์ ห้างมาทวาร์เซ็นเตอร์ และเมเจอร์ฮอลล์วูด ขณะที่ในบริเวณใกล้กับถนนสายรองจะมีสินค้าให้บริการหลายประเภทปะปนกัน

ขณะเดียวกันในช่วงเวลานี้ยังพบสินค้าประเภทของใช้ในครัวเรือน เช่น พัดลม นาฬิกา ภาชนะใส่อาหาร ฯลฯ ที่พบบริเวณตั้งแต่ซอยรามคำแหง 53 ถึงซอยรามคำแหง 57 ซึ่งบริเวณนี้มีลักษณะเป็นชุมชนที่มีอาคารประกอบพาณิชยกรรมอย่างหนาแน่นสำหรับให้บริการนักศึกษาและผู้ใช้งานมหาวิทยาลัย เช่น จำหน่ายอุปกรณ์การเรียน เครื่องแต่งกาย เป็นต้น และยังมีหอพักตั้งอยู่หลายแห่ง จึงคาดว่าสินค้าประเภทนี้มีการให้บริการแก่บุคคลที่อาศัยในหอพักหรือบริเวณใกล้เคียงเป็นสำคัญ โดยอาจกล่าวได้ว่าหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางคืนมีลักษณะที่สอดคล้องกับพาณิชยกรรมขนาดย่อมอย่างร้านค้าทั่วไปมากขึ้นกว่าช่วงกลางวันที่สอดคล้องกับแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่เท่านั้น

รูปที่ 12 แผนภูมิแสดงสัดส่วนประเภทสินค้าของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางคืน (19:00 น.-21:00 น.) (The graph shows the percentage of street vendor's products in the evening at 19:00-21:00 pm.)

รูปที่ 13 แผนที่แสดงพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางคืน (19:00 น.-21:00 น.) (The map shows spatial behaviors of street vendors in the evening at 19:00-21:00 pm.)

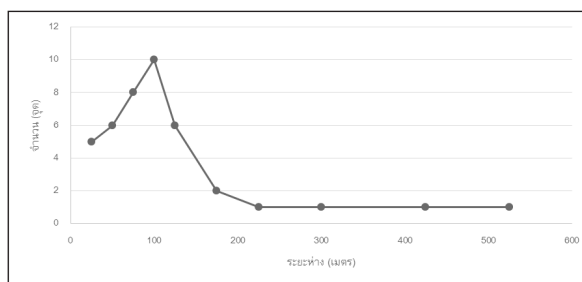
6.2.4 การตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร

ในการวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ตรวจสอบความเที่ยงตรงของการวิเคราะห์โดยการวัดระยะห่างระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่าหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการสินค้าประเภทของใช้มีความสัมพันธ์กับแหล่งพาณิชยกรรม

ผู้วิจัยได้นำหาบเร่แผงลอยในช่วงกลางวันมาทำการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นช่วงที่เริ่มมีหาบเร่แผงลอยประเภทของใช้มาตั้งขาย ส่วนช่วงเช้าเป็นช่วงที่มีเพียงสินค้าประเภทอาหาร และช่วงกลางคืนเป็นช่วงที่มีหาบเร่แผงลอยทั้งอาหารและของใช้กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ดังนั้น การเลือกช่วงเวลากลางวันมาทำการวิเคราะห์จึงทำให้เห็นภาพชัดเจนถึงบริเวณที่หาบเร่แผงลอยประเภทของใช้เริ่มกระจุกตัว ซึ่งถือเป็นบริเวณที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงดึงดูดต่อหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการสินค้าประเภทนี้

เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิแสดงจำนวนหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายของใช้ ตามระยะห่างเฉลี่ยจากแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ สามารถเห็นได้ว่าบริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่มีหาบเร่แผงลอยอยู่มากกว่าบริเวณที่ไกลออกไป โดยเฉพาะในระยะเฉลี่ย 100 เมตร จากแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ที่มีหาบเร่แผงลอยประเภทนี้กระจุกตัวอยู่มากที่สุด ส่วนในระยะห่างเฉลี่ยตั้งแต่ 200 เมตรขึ้นไปนั้นมีหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายของใช้ลดลงเรื่อย ๆ จนเหลือเพียงช่วงละ 1 จุดในทุก 100 เมตร

นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าบริเวณที่ใกล้แหล่งพาณิชยกรรมมากกว่า 100 เมตร กลับมีจำนวนน้อยกว่าในระยะห่างเฉลี่ย 100 เมตร ผู้วิจัยเห็นว่าเกิดจากการเป็นพื้นที่ในระยะถอยร่นของอาคารที่เป็นเอกชน และมีเจ้าหน้าที่ของอาคารคอยดูแลพื้นที่ไม่ให้มีการตั้งแผงค้าบริเวณหน้าแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ ทำให้ผู้ค้าต้องตั้งแผงค้าให้ห่างออกไปมากขึ้น แต่ยังคงอยู่ในช่วงที่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจเป็นกลุ่มเดียวกันกับแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ สัญจรผ่านไปมา และอีกเหตุผลหนึ่งคือในการวิเคราะห์มีแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่แห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ห่างจากแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่อื่น คือเอพีที สปอร์ตคอมเพล็กซ์ ทำให้เกิดระยะห่างเฉลี่ยมากขึ้นตามระยะห่างจากแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่แห่งนี้ที่ตั้งอยู่ในระยะใกล้

รูปที่ 14 แผนภูมิแสดงจำนวนหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายของใช้ตามระยะห่างเฉลี่ยจากแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ (The graph shows the number of street vendors, selling household goods, by average distance from large-scale commercial buildings)

7. สรุปผลการศึกษา

สำหรับประเด็นความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอย พบว่า บริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยตั้งอยู่มักมีการใช้ประโยชน์อาคารประเภทพาณิชยกรรมเป็นหลัก ทั้งแบบพาณิชยกรรมเพียงอย่างเดียว และแบบผสมร่วมกับที่อยู่อาศัย รวมถึงแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ ส่วนการใช้ประโยชน์อาคารแบบสาธารณูปการมีผลเฉพาะสาธารณูปการที่เป็นจุดหมายของคนจำนวนมากอย่างสถานศึกษาและสนามกีฬาหัวหมาก ในด้านการคมนาคมหาบเร่แผงลอยจะอยู่ตามถนนที่มีแนวโน้มผู้สัญจรมากอย่างถนนสายหลักและถนนสายรอง สอดคล้องกับระบบขนส่งสาธารณะ ซึ่งไม่ใช่เพียงการมีระบบขนส่งสาธารณะจะทำให้มีหาบเร่แผงลอย แต่ระบบขนส่งสาธารณะนั้นจะต้องมีผู้ใช้งานจำนวนมากด้วย ดังจะเห็นได้จากที่ชอยรามคำแหง 29 มีหาบเร่แผงลอยตั้งอยู่มาก เนื่องจากเป็นที่ตั้งของท่าเรือโดยสารคลองแสนแสบ โดยผลการศึกษานี้ถือว่าเป็นไปตามแนวคิดของ Nirathron (2014) และ Yasmeen (2007) ที่กล่าวว่าหาบเร่แผงลอยมักตั้งอยู่ตามแนวเส้นทางคมนาคมและบริเวณที่ดินที่มีมูลค่าสูง

ส่วนประเด็นพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยพบว่า สินค้าที่ขายมักแปรผันตามการใช้ประโยชน์อาคารเป็นสำคัญ โดยเฉพาะบริเวณอาคารที่มีผู้ใช้งานจำนวนมากอย่างสาธารณูปการ และแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ พบว่า สินค้าที่ขายมีการตอบสนองต่อผู้ใช้งานอาคารเหล่านั้น ดังเช่นบริเวณที่มีห้างสรรพสินค้าตั้งอยู่มักมีหาบเร่แผงลอยที่ขายสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายหรือของใช้ทั่วไป ส่วนตามเส้นทางคมนาคมทั่วไปที่ไม่มีแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ แต่ผู้ใช้งานเข้ามาในพื้นที่เพื่อการเดินทางเท่านั้นมักมีสินค้าที่มีความจำเป็นมากอย่างสินค้าประเภทอาหาร

ตารางที่ 2 ภาพรวมของผลการศึกษา (Result overview)

ช่วงเวลา	ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่	พฤติกรรมเชิงพื้นที่
เช้า	กระจุกตัวมากบริเวณที่เป็นแหล่งงานและเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ	หาบเร่แผงลอยส่วนใหญ่จำหน่ายอาหาร
กลางวัน	กระจุกตัวมากบริเวณเดียวกับช่วงเช้า แต่มีความหนาแน่นและแผ่ขยายออกไปกว้างขวางขึ้น	มีการจำหน่ายสินค้าปะปนกันทั้งอาหารและของใช้ โดยมีหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายของใช้เริ่มเกิดขึ้นในบริเวณที่มีแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่
กลางคืน	มีความหนาแน่นตลอดแนวถนนสายหลักที่ประกอบด้วยตัวแปรที่ส่งผล ได้แก่ การใช้ประโยชน์อาคาร ถนน ระบบขนส่งสาธารณะสาธารณูปการ และแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่	หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายของใช้มีมากกว่าอาหาร โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นแหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ และชุมชนที่มีการอยู่อาศัยและพาณิชยกรรม

ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 3 สรุปผลการศึกษา (Summary)

ประเด็นศึกษา	รายละเอียด	ตัวแปรที่ส่งผล
ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่	การกระจุกตัวและความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอย ณ บริเวณนั้น	- การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร (ตามแนวคิดของ Yasmeen, 2007)
พฤติกรรมเชิงพื้นที่	ความแตกต่างของลักษณะประเภทสินค้าที่หาบเร่แผงลอยจำหน่าย ณ บริเวณนั้น	- ถนน (ตามแนวคิดของ Nirathron, 2014) - ระบบขนส่งสาธารณะ (ตามแนวคิดของ Yasmeen, 2007) - ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากตัวแปรข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่า สิ่งอื่นที่ส่งผลต่อสินค้าที่ขายของหาบเร่แผงลอยอย่างมีนัยสำคัญคือช่วงเวลาที่มีความแตกต่างกัน สังเกตได้ว่าในช่วงเวลากลางคืนเป็นช่วงที่มีสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายและของใช้ทั่วไปเพิ่มขึ้นจนกระจายไปทั่วบริเวณ อย่างไรก็ตามก็คิดว่าว่าการที่มีหาบเร่แผงลอยขายสินค้าประเภทเหล่านี้ในช่วงกลางคืนมากกว่าเวลาอื่นนั้น โดยส่วนใหญ่ยังคงตั้งอยู่ตามแนวการใช้ประโยชน์อาคารประเภทพาณิชยกรรมอยู่เช่นเดิม เพียงแต่กระจายไปในแหล่งพาณิชยกรรมขนาดย่อมอย่างร้านค้าทั่วไปมากขึ้น (ดังตารางที่ 2 และ 3)

8. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมือง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงข้อมูลความสัมพันธ์เชิงพื้นที่และพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของหาบเร่แผงลอยกับความเป็นย่านในพื้นที่ศึกษาย่านรามคำแหง โดยผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหาบเร่แผงลอยให้มีแนวทางที่เหมาะสมตามความเห็นของผู้วิจัย ทั้งในด้านมาตรการทางกฎหมาย และด้านการจัดการเชิงพื้นที่

8.1 มาตรการทางกฎหมาย

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมือง ผู้วิจัยเห็นว่าหาบเร่แผงลอยยังเป็นรูปแบบการค้าที่มีประโยชน์ต่อคนในพื้นที่และผู้สัญจรผ่านไปมา โดยเฉพาะหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการสินค้าประเภทอาหาร ซึ่งเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวัน ส่วนสินค้าประเภทอื่น ๆ นอกจากอาหารยังมีบทบาทในการให้บริการที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์อาคารบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งมีบทบาทในการเพิ่มความรู้สึกปลอดภัยจากอาชญากรรมในพื้นที่ตามแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะของ Jacobs (1961) แต่ขณะเดียวกันในมุมมองของความเป็นเส้นทางสัญจรทางเท้าและถนนยังมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับผู้สัญจรเป็นหลัก หาบเร่แผงลอยจึงไม่ควรกีดขวางทางสัญจรมากจนผู้สัญจรเกิดความไม่สะดวก ผู้วิจัยเห็นว่าเส้นทางสัญจรสาธารณะเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนมีสิทธิในการใช้พื้นที่ แต่การหาประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะนั้นควรเป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ

มาตรการทางกฎหมายในการยกเลิกจุดผ่อนผันที่มี การบังคับใช้คือประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง ยกเลิกจุดผ่อนผันให้ทำการค้าหาบเร่แผงลอย ตามประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดจุดจุดผ่อนผันให้ทำการค้า

หาบเร่แผงลอย ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2548 ในพื้นที่เขตบางกะปิ ซึ่งมีมุมมองในทางลบต่อหาบเร่แผงลอยที่เป็นเศรษฐกิจนอกระบบอย่างชัดเจนดังที่เห็นได้จากความในมาตรา 20 ที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเข้มข้นมากเกินไป และควรมีการผ่อนปรนบางประการ โดยจากผลการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้เห็นว่าหาบเร่แผงลอยในแต่ละช่วงเวลามีลักษณะที่แตกต่างกัน การออกมาตรการทางกฎหมายจึงควรคำนึงถึงรายละเอียดในแต่ละช่วงเวลาให้มีความแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ควรมีการออกกฎหมายที่ควบคุมการค้าหาบเร่แผงลอยโดยตรง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดช่วงเวลาประเภท ขนาด และจำนวนหาบเร่แผงลอยที่อนุญาตให้ทำการค้าได้ และกฎหมายฉบับนี้จะมียุทธศาสตร์ในการสร้างมาตรฐานที่ดีของหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานคร

มาตรการทางกฎหมายที่ผู้วิจัยเสนอนี้อาจมีเนื้อหาให้ในช่วงเวลาเร่งด่วนสามารถจำหน่ายสินค้าประเภทอาหารเป็นหลัก ส่วนประเภทของใช้อาจอนุญาตให้จำหน่ายได้นอกเวลาเร่งด่วน หรือจำกัดจำนวนและกำหนดขนาดการจำหน่ายให้ใช้พื้นที่น้อย รวมทั้งการเก็บค่าตอบแทนให้เก็บจากสินค้าประเภทของใช้ในอัตราที่สูงกว่าอาหารเนื่องจากมีความจำเป็นน้อยกว่า และให้คิดอัตราค่าตอบแทนตามขนาดของแผงค้า

8.2 การจัดการเชิงพื้นที่

จากมาตรการทางกฎหมายที่ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรนำการค้าหาบเร่แผงลอยเข้ามาจัดการให้เสมือนว่าเป็นการค้าแบบเศรษฐกิจในระบบ แต่ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถทำการค้าได้ในพื้นที่สาธารณะทุกแห่ง เนื่องจาก

ปัญหาของหาบเร่แผงลอย คือ การกีดขวางผู้สัญจรให้ไม่ได้รับความสะดวก จึงต้องมีการอนุญาตเฉพาะในการค้าที่ไม่กีดขวางทางสัญจร

จากผลการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยได้เห็นว่าหาบเร่แผงลอยมีความเชื่อมโยงกับตัวแปรอื่นอย่างชัดเจนนั้น การจัดการพื้นที่ของภาครัฐที่ผ่านมาเป็นเพียงการประกาศจุดผ่อนผันที่ไม่ได้มีการพิจารณาถึงตัวแปรและช่วงเวลามีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่า การกำหนดพื้นที่ออกเป็นแผนผังกำหนดโซนหาบเร่แผงลอยตามประเภทสินค้าที่อนุญาตให้จำหน่ายจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจ โดยอาจนำกฎหมายที่ออกมาเพื่อควบคุมหาบเร่แผงลอยโดยตรงมาใช้บังคับแผนผังให้มีผลบังคับใช้ การกำหนดโซนในแผนผังดังกล่าว อาจแบ่งออกเป็นบริเวณที่อนุญาตให้จำหน่ายสินค้าทุกประเภท บริเวณที่อนุญาตให้จำหน่ายสินค้าบางประเภท และบริเวณที่ไม่อนุญาตให้จำหน่ายสินค้าทุกประเภท และในแต่ละโซนจะมีข้อกำหนดย่อยในการกำหนดระยะถอยร่น ขนาด สินค้าที่จำหน่าย และความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอยที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมของโซนนั้น

นอกจากนี้ จากสภาพปัจจุบันของพื้นที่ พบว่า ยังมีบางบริเวณที่มีหาบเร่แผงลอยตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งของทางเท้าเดียวกัน กล่าวคือ มีหาบเร่แผงลอยหนาแน่นกีดขวางทั้งฝั่งติดอาคารและฝั่งติดถนน ทำให้ผู้สัญจรบนทางเท้าไม่ได้รับความสะดวกและมีบางส่วนที่กีดขวางถนน จึงควรจัดไม่ให้กีดขวางเส้นทางสัญจร โดยอนุญาตให้ตั้งได้เพียงฝั่งหนึ่งฝั่งใดของทางเท่านั้น และไม่อนุญาตให้ตั้งบนถนนโดยเด็ดขาด

9. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิจ ดันติศิริพันธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มานัส ศรีวัณน ในคณะกรรมการสภานิติบัญญัติ ที่สละเวลามาให้คำแนะนำและชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของงานวิจัยในมุมมองของผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์เชิงพื้นที่ และการใช้เครื่องมือสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น รวมถึงการให้ความรู้ด้านเทคนิคเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

References

- BMR. (2012). *Street Vendors in 2012 in Thailand*. Bangkok: Policy and Planning Division, Department of City Planning.
- Chareonwongsak, K. (2014). *Informal sector: The issue that must be reformed*. Retrieved January 26, 2017, from: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/585676>.

- Chaiwat, T. (2014). *Informal Sector: What? How? Why?*. Bangkok: Bank of Thailand.
- de Soto, H. (2003). *People in economics*. Washington: IMF.
- Efroymson, D., Thanha, T. T. K., & Ha, P. T. (2009). *Public spaces: How they humanize cities*. Dhaka: HealthBridge.
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge: The MIT Press.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Random Houses.
- Kaewkhaw, S., & Srivanit, M. (2017). A collaborative geodesign approach for integrating local and technical knowledge in establishing land-use planning for the border town comprehensive plan. *International Journal of Building, Urban, Interior and Landscape Technology [BUILT]*, 10, 44-54.
- Lisnund, N. (2016). Guidelines on promotion of the public space potential in the old district of Nakhon Ratchasima City. *Journal of Architectural/Planning Research and Stuides [JARS]*, 13(2), 99-122.
- Lorchutnopphakhun, W., & Thadaniti, S. (1995). *The development planning guidelines for suburban center: A case study of Bangkoe community*. (Master of Urban and Regional Planning Thematic Paper). Chulalongkorn University, Faculty of Architecture.
- Matichon Online. (2016a). *Pratunam merchants asked Prayuth to reconsider attractive street vendor banning*. Retrieved November 12, 2016, from <http://www.matichon.co.th/news/69691>.
- Matichon Online. (2016b). *Bangkok summarized sidewalk organization in 22 districts and 16,469 merchants were fired*. Retrieved November 12, 2016, from <http://www.matichon.co.th/news/167307>.
- McGee, T. G. (1973). *Hawkers in Hong Kong: A study of planning and policy in a third world city*. Hong Kong: Centre of Asian Studies.
- MGR Online. (2013). *Bangkok set to fire street vendors after footpaths were blocked*. Retrieved November 12, 2016, from <http://www.manager.co.th/qol/viewnews.aspx?NewsID=9560000109602>.
- Nirathron, N. (2014). Bangkok's street vendor management: Notices and recommendations. *Sociology and Anthropology Journal*, 33(2), 47-68.
- Nuzir, F. A., & Dewancker, B. (2016). A study on pedestrian's profile, activity, and environment by descriptive analysis of questionnaire datasets in Kitakyushu, Japan. *International Journal of Building, Urban, Interior and Landscape Technology [BUILT]*, 7, 24-33.
- O'Brien, D., & Natakun, B. (2016). Bower Sala 08 revisited: Lessons for community-based live projects. *Journal of Architectural/Planning Research and Stuides [JARS]*, 13(1), 75-90.
- Pokharatsiri, J., & Santad, C. (2017). Sukhothai heritage and tourism: An international viewpoint. *Journal of Architectural/Planning Research and Stuides [JARS]*, 14(2), 77-88.
- Portes, A., & Castells, M. (1989). *The informal economy: Studies in advanced and less developed countries*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Post Today. (2015). *A year after Bangkok's sidewalk organization*. Retrieved December 1, 2016, from http://www.posttoday.com/local/scoop_bkk/403596.
- Siewwuttanagul, S., Inohae, T., & Mishima, N. (2016). The urban development dynamics: Simulating the spatial urban gravitational in Fukuoka Urbanized Area, Japan. *International Journal of Building, Urban, Interior and Landscape Technology [BUILT]*, 8, 6-12.
- UNESCO. (2017). *Inclusion through access to public space*. Retrieved December 6, 2016, from <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/urban-development/migrants-inclusion-in-cities/good-practices/inclusion-through-access-to-public-space>.

WIEGO. (2016). *Street vendors*. Retrieved December 6, 2016, from <http://www.wiego.org/informal-economy/occupational-groups/street-vendors>.

Yasmeen, G. (2007). *Bangkok foodscape: Public eating, gender relations, and urban change*. Bangkok: White Lotus.

Bibliography

BMA. (2016). *Bangkok's street vendor statistic, classified by administrative district*. Bangkok: Policy and Planning Division, Department of City Planning.

Brower, S. (2011). *Neighbors & neighborhoods: Elements of Successful Community Design*. Chicago: American Planning Association.

City Law Enforcement Department. (2016). *The number of street vendors in Bangkok*. Retrieved February 10, 2017, from <http://www.bangkok.go.th/citylaw/page/sub/4043/ผู้ค้าหาบเร่---แผงลอย--ของกรุงเทพมหานคร>.

Faculty of Law, Ramkhamhaeng University. (2015). *Faculty history*. Retrieved January 13, 2017, from <http://www.law.ru.ac.th/index.php/เกี่ยวกับคณะ>.

Galster, G. (2001). *On the nature of neighbourhood*. London: Carfax.

Gotomanager 360° Publication Department. (1998). *Before being three Main Stadiums of 13th Asian Games*. Retrieved January 13, 2017, from <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=2126>.

Holden, P., & Rajapatirana, S. (1995). *Unshackling the private sector: A Latin American story*. Washington: World Bank.

Maloney, W. (2004). *Informality revisited*. Washington: World Bank.

Nirathron, N. (2006). *Fighting poverty from the street: A survey of street food vendors in Bangkok*. Bangkok: ILO.

Prachachat. (2016). *Prayuth said street vendors are illegal*. Retrieved December 1, 2016 from Prachachat: http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1478924233.

Premphunsawad, N. (2016). *The study of relationships between street vendors and spatial characteristics of urban area: A case study of Ramkhamhaeng area*. (Bachelor of Urban Environmental Planning and Development Thematic Paper). Thammasat University, Faculty of Architecture and Planning.

Roever, S. (2016). *Street vendors*. Retrieved December 1, 2016, from <http://wiego.org/informal-economy/occupational-groups/street-vendors>.

Sintawee, P. (2015). *Street vendors asked for less time selling allowance*. Retrieved November 23, 2016, from <http://m.naewna.com/view/highlight/157800>.

Srichua, S. (1997). *Bangkok's commercial districts evolution: A case study of Bangkapi*. (The research was subsidized). Bangkok: Office of the National Culture Commission, Ministry of Education

Thansettakij. (2017). *69.34% of people supported easily-eating street food, while rice and noodles were at the top of the list*. Retrieved February 4, 2017, from <http://www.thansettakij.com/2017/02/04/128732>.